

Iveta Radičová Začarovaná spirála problémů

I když post předsedkyně slovenské vlády nezastává už čtyři roky, odchod od rozjetých reforem ji stále mrzí. Vlivu na věci veřejné se však nevzdává coby odbornice. Jako respektovaná socioložka, pedagožka a členka prestižního Madridského klubu upozorňuje například na nebezpečné štěpení společnosti a z něj plynoucí nárůst agresivity.

Když jste mi napsala, že se sejdeme 15. 3. v 15.30 na bratislavské Grösslingově ulici 53, brala jsem to jako znamení. Věříte i vy na znamení? Jsou znamení, kterých si musíme všimnout. Fungují v každodenním životě. I když jsou možná z říše, jež je nám vzdálená, fungují každý den. Jistě to znáte, pokud máte tento nebo obdobný zážitek. Napadne vás: „Pokud ještě jednou sježu ten kopec, určitě spadnu.“ A navzdory tomu se na ten svah postavíte a opravdu spadnete. Znamení bych spíš specifikovala jako signály. Jsou signály, kterých bychom si měli všimnout a které jasně indikují, že hrozí nějaké riziko. Jsou však i signály pozitivního očekávání, jež se může naplnit. Je třeba je zachytit. Signály vnímám, avšak ne vždy se mi daří řídit se podle nich.

Jak byste charakterizovala signály aktuální politické situace na Slovensku?

Co vypovídají o dnešní moderní společnosti?

Velkou část aktuálního vývoje na Slovensku dokážeme vysvětlit širšími souvislostmi, například dopadem finanční a ekonomické krize, kterou špičkoví ekonomové označují za hlubší než tu, jaká se odehrála ve třicátých letech minulého století – se všemi jejími efekty a vážnými důsledky pro každodenní život, navíc znásobenou problémy s uprchlíky. To má reálný dopad nejen na každodenní život, ale i na vznik minulých i současných politických elit, jež v mnohém nesou za takovýto vývoj odpovědnost. Nastává odstup od této garnitury, převládá nedůvěra a to, čemu říkáme demokratický deficit.

Vidíte. Bojovali jsme za demokracii a ještě jsme se k ní zcela nedopracovali.

Jak se její nedostatek projevuje v současných poměrech?

Demokracie není jednou provždy hotova, dokonána, její fungování znamená soustavné zdokonalování a odstraňování rizik spojených se svobodou a odpovědností. Vždy bude existovat rozdíl mezi očekáváním znásobeným slibů politiků a zažívanou každodenní realitou. Pokud do takového prostředí přichází nepolitická či politická politika s příslibem jednoduchých řešení nebo častokrát jen s přímou, otevřenou kritikou a distancováním se od minulé politické garnitury, zvedá to procenta jejích voličů a vytváří prostor pro změnu politické scény. Jsme toho svědky téměř ve všech zemích Evropy, ale i za oceánem. K tomu se přidávají problémy moderní společnosti, na něž jste se ptala. Například řešení mnohých dopadů globalizace je mimo možnosti politiky, politika nemá dosah ani páky na problémy, které globalizace přináší, protože je převážně ohraničena možnostmi konkrétních států.

Co dalšího považujete za obecnější a ne úplně šťastný trend?

Jsme svědky i dalšího významného trendu, kterým je technologizace společnosti. Je zřejmé – na první pohled paradoxně, ale na druhý pohled celkem pochopitelně –, že čím více informací máme, tím více jsme dezinformováni. To proto, že nastává problém s orientací v informacích, jejich výběrem a schopností je v takovém množství zpracovat. Logicky pak směřujeme k velmi jasnému výběru určitého typu informací, jež v sociologii nazýváme zónou ozvěny. Hledáme tedy informace, které jsou sebezpotvrzující, potvrzují naše pocity, názory nebo dojmy. To přináší individualizaci a atomizaci společnosti. Díky sociálním sítím se uzavíráme do skupin příbuzně nebo obdobně přemýšlejících jedinců a ztrácíme schopnost vést standardní dialog s oponenty. Kritika se mění v útočnost a polemika v likvidaci soupeře. Přesně to se děje i ve vysoké politice. Politici kopírují tento vývoj i změny ve společnosti a nevystavují se riziku zvyšování nedůvěry či ztráty podpo-

ry tím, že by stavěli před občany nové výzvy. A tak se točíme v začarované spirále, v níž se problémy znásobují. Nabízená a nová řešení staré problémy neřeší. Naopak, přibývají další, čímž stoupá míra nejistoty. A čím je tato míra vyšší, tím větší je poptávka po jakékoli nabídce jistoty. V krizi narůstá potřeba silného státu. Násobí se šance pro ideologismy, které nejsou opravdovými řešeními, jen vytvářejí iluzi řešení.

Jaké problémy trápí Slovensko nejvíce?

Nespravedlivé sociální rozdíly s kumulací bohatství v malé skupině jedinců. O mnoho podstatnější je fakt, že samo rozložení bohatství a sociálních vrstev je chápáno i vnímáno jako nespravedlivé. A k tomu se v mnoha zemích nabaluje výrazný problém korupce, který akcentuje pocit a vnímání nespravedlnosti.

To všechno jsou symptomy nemocné společnosti. Kdybyste byla lékařkou, která má neomezenou moc, jakou terapii byste nasadila?

I doktoři říkají, že jenom deset procent našeho zdraví má v rukou medicína. Těch zbývajících devadesát je věc způsobu života. Stejně tak to platí i pro společnost. Ve střední a východní Evropě jsme udělali obrovský skok – dostali jsme se mezi dvacet procent nejrozvinutějších zemí světa a je přirozené, že se s nimi srovnáváme. Pro transformaci společnosti jsme udělali první krok – z nerozvinuté země jsme se transformovali v zemi s ekonomickým růstem, ale s nízkými příjmy z práce. Byl to nevyhnutelný model, který otevřel naše firmy zahraničním investicím a vytvořil v postkomunistických zemích novou strukturu hospodářství. Přineslo to i své ovoce, Slovensko bylo dokonce označeno za tygra Evropy.

Na tohle období, kdy se Slovensko stalo nejdynamičtější zemí vstupující do Evropské unie, si dobře pamatují.

Je však nutné udělat i druhý nezbytný krok, ale ujždí nám vlak a obávám se, že již nemáme mnoho času na to,

” *Nastává problém s orientací v informacích, jejich výběrem a schopností je v takovém množství zpracovat.* “

abychom chytili alespoň poslední vagon. Podívejte se na Estonsko, Slovensko, Finsko a mnohé další země, jež mají tento krok za sebou. Předpokladem dalšího kroku je, aby politici přiznali, že naším reálným problémem jsou nízké příjmy z práce, nejistota zaměstnání a nekvalitní veřejné a zdravotní služby. Je to skupina problémů, které je třeba zásadně řešit, a bylo třeba je řádně zformulovat a rozhodnout o jejich řešení ještě před volbami. Existují dva principy poskytující reálné řešení. Levicový, sociálnědemokratický, založený na vyšším zdanění bank a korporací s nižším zdaněním práce. Stát se stává akcionářem takto vytvořeného veřejného fondu, z něhož se financují veřejné a zdravotní služby, zároveň se vytvoří mechanismus garantovaného příjmu pro všechny. Finsko o tomto modelu uvažuje a již také spustilo první kroky.

Jaká je druhá možnost – a ke které se přikláníte vy?

Druhou možností je liberálně demokratický model, jehož jsem zastánkyní a přívrženkyní. I proto, že jsem realistka. Slovensko nemá tak velké korporace, aby bylo možné zásadně

je zdanit a získat tak dostatečné zdroje. Liberálně demokratický model spočívá ve čtyřech zásadních krocích. První tkví v diverzifikaci, tedy v rozložení struktury ekonomiky, jejímž základem je sektorovost, kterou máme stále prioritně ukotvenou v automobilovém průmyslu. Dále je třeba vytvořit práce s přidanou hodnotou, tedy lépe placená místa, čímž vytváříme tlak na mzdy v jiných sektorech. Třetím krokem jsou inovace. Ty nejsou možné bez – už se stydím to po těch pětadvaceti letech znovu a znovu opakovat – obsahové, hloubkové reformy školství. Nutně potřebujeme analytické mozky přinášející návrhy inovací. Ke čtvrtému kroku, tedy vytvoření duševních a komunikačních struktur ve společnosti, asi nemusím mnoho dodávat.

Myslíte si, že aktuální nacionalistické preference jsou způsobeny krizí s uprchlíky?

Zatím jsme žádnou negativní zkušenost s uprchlíky nezažili, tento problém a strach z něj do společnosti vnesly výraznou měrou politické subjekty. Většina z nich použila rétoriku, již by nám záviděla i Marine Le Penová (*francouzská nacionalistická politička a právníčka, pozn. red.*). To bylo dalece za hranicí. Kdo seje vítr, sklízí bouři. Nenávistná rétorika gradovala nejen z úst pana premiéra. Předseda SaS (*strana Svoboda a Solidarita, pozn. red.*) Richard Sulík v ničem nezaostával, stejně tak další subjekty. Taková rétorika vytváří živnou půdu k šíření velmi silných xenofobních postojů. Jako politik máte dvě možnosti – buď budete situaci regulovat a postupně řešit, nebo budete vyvolávat napětí a rostoucí strach ve společnosti. Slovenská politická reprezentace zvolila druhou variantu a zde jsou výsledky.

Už několikrát jste se vyjádřila, že do vrcholné politiky se vracet nebudete. Dnes působíte na Bratislavské mezinárodní škole liberálních studií, BISLA. Nepřemýšlela jste o tom, že se vrátíte zpátky na Univerzitu Komenského?

Na univerzitu jsem se vrátila, moje smlouva v období působení ve vrcholné politice byla ze zákona jenom přerušena. Jednoduše jsem mohla rozvázat pracovní poměr, ale vrátila jsem se, abych dělala profesi, kterou miluji a která mne udržuje v kondici. Z více důvodů, například i kvůli stavu našeho veřejného školství, jsem nakonec došla k závěru, že soukromá univerzita s liberálně demokratickým zaměřením je parketa, kam patřím a kde dokážu odevzdat nejen teoretické vědomosti, ale i zkušenosti z praxe. Nakonec jsem tedy zvolila BISLA a zdá se, že to byla správná volba.

V roce 2012 jste opustila politiku a vrátila se k běžnému životu. Jak si ho užíváte?

Víte, že ty pocity jsou stále smíšené? **Skutečně? Myslela jsem, že odchod pro vás znamenal vysvobození a velkou úlevu.** Mám smíšené pocity, protože do konce života – a to není lež, nýbrž pravdivá výpověď – mě bude mrzet, že jsme nedotáhli do konce naše reformy. Mrzí mě to o to víc, že jsem musela být svědkem dalších čtyř let, kdy se žádné reformy nekonaly a i ty, které očividně fungovaly, byly zrušeny. Výsledkem je, že se na Slovensku výrazně prohloubily sociální rozdíly. Zaměstnanost sice o něco vzrostla, ale výrazně méně než za období, kdy jsme byli u moci. A zvýšila se i kvůli tomu, že aktivační práce, jež lidé vykonávají za plat od šedesáti do sto čtyřiceti eur za měsíc, se začaly chápat jako zaměstnání. Tohle bych v životě neakceptovala! Kreslíme nepravdivou realitu. Takže ano, bude mě to mrzet. Navzdory tomu, vždy jsem byla člověkem, pro něhož jsou principy svobody a zodpovědnosti prvořadé.

Co pro vás tyto principy znamenají v reálném životě?

To, že je musím realizovat nejdřív sama na sobě. Svoboda s odpovědností především znamená, že nejsem závislá na politickém kresle, nejsem k němu vázaná nebo otrocky při-

Prof. PhDr. IVETA RADIČOVÁ, Ph.D (59)

• Slovenská socioložka a politička. V letech 2005 až 2006 byla ministryní práce, sociálních věcí a rodiny, v letech 2010 až 2012 předsedkyní vlády Slovenské republiky. V roce 2009 neúspěšně kandidovala na funkci prezidenta Slovenské republiky, kandidaturu v roce 2014 odmítla. Od roku 2015 působí vyučuje na Bratislavské mezinárodní škole liberálních studií. Kromě literatury si potrpí na kvalitní výtvarné umění, hudbu a pořádek, bez něhož nedokáže pracovat. Právě dopsala knihu s názvem *To be or not to be European Union*, jež vznikla na základě rozhovorů s představiteli evropských států. Je vdova, jejím manželem byl humorista Stano Radič. Jejím současným partnerem je Marián Balázs. Má dceru Evu, která se v listopadu 2015 narodila dcera Šarlota.

„Nezajímejte se o ty, kdo vám chtějí vzít energii, zlikvidovat vás a udělat z vás hadr.“

poutaná. Vždy mám svobodnou volbu postarat se o sebe jinak a jsem připravena být za sebe odpovědná. Svou profesi jsem nikdy nepustila z rukou. Právě na BISLA jsem minulý týden v otevřené diskusi slyšela od posluchačů největší kompliment: „Vy jste zůstala socioložkou, neztratila jste tuto svou profesi.“ Těším mě, že jsem neztratila svou profesi, protože sociologie pomáhá porozumět společnosti a mně pomáhala při každém politickém rozhodnutí. Ponechala jsem si svou profesi jako míru své svobody a odpovědnosti sama za sebe a věnuji se jí. Jednou nohou jsem ale zůstala v politice.

Můžete být konkrétnější?

Byla jsem poctěna, že mě vybrali za členku Madridského klubu, což je prestižní seskupení bývalých prezidentů a premiérů. Z někdejšího Československa mám tu čest jako jediná. Na členství navazují konkrétní aktivity. Právě teď se intenzivně věnujeme problémům s migrací a projektu Next Generation. Ptala jste se na podporu krajně pravicových kotle-

bovců – ta byla zaznamenána mezi mladými. Vytvořili jsme ztracenou generaci. Generace našich rodičů má za sebou příběh Slovenského národního povstání a osvobození od fašismu. Moje generace má za sebou příběh listopadu 1989 a osvobození od komunismu. A jaký příběh má nová generace? Nezaměstnanost po absolvování školy? Nechali jsme ji ve vzduchoprázdnu a máme vůči ní dluh.

Ráda bych se vrátila k Madridskému klubu. Jakou funkci v něm zastáváte a čemu se v rámci svého působení věnujete?

Vzhledem k tomu, že Madridský klub spojuje politickou reprezentaci celého světa, věnuje se vypracovávání strategických materiálů ke globálním tématům. Kromě toho dělám speciálního poradce pro Evropskou komisi se zaměřením na sociální spravedlnost a protikorupční program. Přijímám některá pozvání na velká mezinárodní fóra. Nestěžuji si, je jich hodně. Spíše si stěžuji, že ani zdaleka nemám šanci aktivně se

účastnit všech, která jsou důležitá. Trochu jsem přiložila ruku k dílu na Ukrajině, kde jsem poskytovala různé konzultace a velmi reálnou terénní pomoc v decentralizovaných regionech Dněpropetrovsk, Lvov, Oděsa a Kyjev. Teď jsem se vrátila z Edinburghu. Těch aktivit je snad víc, než mi umožňuje čtyřicetihodinový den.

Přednášíte ještě v Oxfordu a Berlíně?

V Berlíně jsem své působení ukončila v prosinci, ale vrátím se tam jako hostující profesorka. Jako host přednáším i ve Velké Británii, ale výběr musím přizpůsobovat kursům, které mám na BISLA jako profesorka, protože jsem garantkou studia na této škole.

Vím, že ráda poznáváte nové země, a jak je vidět, cesty patří k vašemu životu. Máte oblíbená místa, kam se ráda vracíte?

V zimě do Jasně. Je tam úžasný areál. Miluji celou tu oblast, nejen Jasnou. Může být i Bešeňová. Neuvěříte mi, snad je to právě těmi mnohými ■ →

Úvahy Ivety Radičové...

... O ŽENÁCH V POLITICE

Jsou konzervativní společnosti, jako je Německo, kde mají již třetí období kancléřku. Nespojuji to s mírou tradice nebo konzervativismu, ale s úrovní politické kultury. To, co přetrvává u nás, je stereotyp. Když chlap křičí a tříská do stolu, je oprávněně rozčilen. Když to udělá žena, je hysterická. Když muž změní názor, je dynamický. Pokud žena, je náladová a neví, co chce. Stereotyp jiného hodnocení stejného chování funguje a podepisuje se pod to, co v politice použijete. Víte, že pokud

zvýšíte hlas, narazíte na negativní posouzení, přičemž ho ani zdaleka nezvýšíte tak, jak ho zvyšovali vaši mužští předchůdci ve stejné situaci.

... O POLITICE A SOUKROMÍ

Dovolu mi zdůraznit: když vstupuji do politiky, jsem připravena být veřejným zbožím. Avšak odmítám, aby rozhodnutím účastnit se politiky trpěli blízcí politika. A to je zvěrstvo, které ve slovenské politice přetrvává... Zoufalý telefonát mé rodiny, když objevili webovou stránku věnovanou →

▼ PLACENÁ INZERCE

Tyto knihy čte svět. A Vy?

Strhující román o neobyčejné ženě: ženě, která neváhá vraždit, hrdince i zrádkyni, který je současně propracovanou sondou do složitých motivů poválečného idealismu a mocenských vztahů.

SIMON MAWER
PROVAŽOCHODKYNĚ

LOTTA LUNDBERGOVÁ
NULTÁ HODINA

Tři příběhy a tři ženy v nulté hodině. Jejich svět je v troskách a ony musejí svému životu dát nový smysl a směr. Strhující, výborně napsaná kniha, která připomíná román *Hodiny* Michaela Cunnigama.

≡ KNIHA ZLIN

Intenzivní a hutné lidské drama založené na skutečných událostech vyprávěné jednoduchým, avšak velice poetickým jazykem, které zachycuje zoufalý pokus otce zachránit to poslední, co mu z rodiny zbylo.

GAUTE HEIVOLL
KRÁLOVO SRDCE

MEZI ČTYRMA OČIMA

Kdo by se netěšil na rozhovor se svou oblíbenou profesorkou po dvaceti letech? I když od našeho posledního setkání uplynulo hodně času, v mých očích se nezměnila. Je stále stejně charismatická, krásná, vtipná a přátelská. Silná osobnost obdařená vlastnostmi, jež jsem vždy respektovala. Rozhovor s ní inspiruje k neustálému rozvoji.

mojí osobě, že jsem Židovka. Neměla bych s tím nejmenší problém, kdyby nešlo o agresivní útoky a rasismus, navíc nejsem Židovka a ani široko daleko nikdo z mého okolí. Mé rodiny, která je katolicky ukotvena, se to hluboce dotklo a zoufale se ozvali: „To je nehorázné, udělej s tím něco!“ Ale co s tím mohu udělat? Tyto útoky jsou nechutné. Ke slušné politice patří minimálně to, že na dítě se nesahá. U nás se i tato hranice překročila. Byly to tři roky pekla. Je pravda, že moje dcera soud s ministerstvem práce i s ministryní Tomanovou jako fyzickou osobu vyhrála a ona se jí nakonec musela veřejně omluvit, ale ty tři roky, to nebyl žádný život. Tady už nelze mluvit ani o zásahu do soukromí, ale o záměrné likvidaci rodiny.

... O KNIHÁCH, KTERÉ STOJÍ ZA TO

Mám obrovskou knihovnu, jsem sběratelka. Neustále sahám po knížkách a k některým se s oblibou vracím. Ne vždy přečtu celou knížku, mnohokrát jenom některé kapitoly,

které mě zajímají. Nejnověji čtu progresivní teology, protože mají úžasné úvahy o teoriích menšího zla a etice odpovědnosti. Shrnu je do pár vět: Menší zlo je přípustné, když je výběr jen ze dvou možností a obě jsou špatné. V politice vždy existuje další možnost. Nikdy nejsou jenom dvě, takže pro politiku teorie menšího zla neplatí. Čtu takovéto úvahy, protože mi pomáhají se zorientovat. Také neustále sleduji pohyb v sociologii. Určitě si nenechám ujít nejnovější knihu o Evropské unii od Clause Offeho (*německý politický sociolog, pozn. red.*), kterou doporučuji. Stejně tak eseje sociologa Zygmunda Baumana, ale i poslední analytické studie historie a publicisty Timothyho Gartona Ashe. Věnuji se rovněž metodologii sociologického výzkumu. Myslím, že společnosti je třeba rozumět ještě dříve, než o ní hovoříme a rozho-

dujeme. Více knih mám v tabletu. Jednou jsem již na sebe prozradila, že využívám čas na čtení, a to zejména v letadle. Knížky mám rozděleny podle délky letu, to proto, abych je dočetla. Přiznám se, že pokud knihu nedočtu, většinou už nemám čas se k ní vrátit, i když byla kvalitní a dobrá, protože konkurence je velká. Snažím se vybírat takové, které stihnu dočíst.

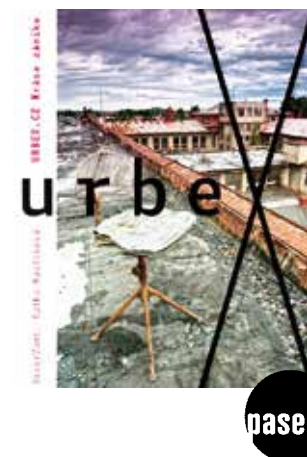
... O ŽIVOTNÍ FILOZOFII

Žádnou moudřejší než Desatero neznám. Ještě k němu patří věta: Etika musí být v každé sféře života, o to více v politice. A soukromá rada? Nečtěte zuřivé, agresivní výpady nepřátel. Vedte dialogy s těmi, kdo rozumějí problémům lidí a mají zájem je řešit. Nezajímejte se o ty, kdo vám chtějí vzít energii, zlikvidovat vás a udělat z vás hadr – žádný jiný smysl v jejich kritice není. ■

INTERVIEW

*Sto stran rozhovorů
pro lidi, kteří
nezapomněli číst*

Roční předplatné jen za 420 Kč

Získejte knihu
DiverZant, Katka Havlíková:
URBEX.CZ – Krása zániku
v hodnotě 399 Kč,
svědectví o kráse zániku,
která se skrývá na dosah
našich všedních kroků
(www.paseka.cz),

nebo publikaci
Proč to je umění
v hodnotě 300 Kč.

Předplatné si lze pohodlně objednat na www.shop.tyden.cz